RAPPORT TER TERECHTZITTING
in zaak 374/87 *

I — De feiten

1. De naamloze vennootschap CdF Chimie (hierna: CdF Chimie) [1] is in Frankrijk gevestigd en houdt zich bezig met de produktie en distributie in de EEG van polyethyleen van lage dichtheid (hierna: LdPE).

De naamloze vennootschap CdF Chimie EP (ethyleen en kunststoffen; hierna: CdF Chimie EP) is een 100% dochteronderneming van CdF Chimie, met hoofdkantoor in het gebouw van de moedervennootschap.

2. In het kader van een onderzoek naar het bestaan van met artikel 85, lid 1, EEG-Verdrag strijdige kartelafspraken die in de sector thermoplastische stoffen werden vermoed, heeft de Commissie krachtens artikel 14, lid 3, van verordening nr. 17 van de Raad van 6 februari 1962, eerste verordening over de toepassing van de artikelen 85 en 86 van het Verdrag (PB 1962, nr. 13, blz. 204), bij beschikking van 15 januari 1987 een verificatie tegen CdF Chimie gelast betreffende haar eventuele deelneming aan overeenkomsten of onderling afgestemde feitelijke gedragingen, alsmede de toepassing daarvan, waarbij voor polyvinylchloride (PVC) en polyethyleen prijzen, hoeveelheden en verkoopdoelen werden vastgesteld. Deze verificatie had plaats in het hoofdkantoor van CdF Chimie EP.

3. Op 9 april 1987 heeft de Commissie CdF Chimie krachtens artikel 11 van verordening nr. 17 om inlichtingen verzocht over sommige documenten waarop zij bij de verificatie de hand had gelegd.

Op 6 mei 1987 heeft CdF Chimie EP daarop een gedeeltelijk antwoord gegeven en daarbij verklaard, dat zij in de onmogelijkheid verkeerde over één van de documenten nadere inlichtingen te geven.

4. De Commissie heeft bij beschikking van 2 juli 1987 krachtens artikel 11, lid 5, van verordening nr. 17 CdF Chimie uitgenodigd binnen drie weken te antwoorden op de vragen die zij bij het verzoek om inlichtingen van 9 april 1987 had geweigerd te beantwoorden.

5. Bij brief van 28 juli 1987 heeft CdF Chimie EP opnieuw verklaard, dat zij onmogelijk kon antwoorden op de vragen van de Commissie in haar beschikking van 2 juli 1987, en heeft zij twijfel geuit aan de geldigheid van deze beschikking.

6. Op 23 augustus 1987 heeft de Commissie CdF Chimie EP krachtens artikel 11, lid 5, om inlichtingen verzocht over de volgende punten:

„I — *Producentenbijeenkomsten*

Blijkens het bewijsmateriaal waarover de Commissie beschikt, heeft uw onderneming deelgenomen aan deze bijeenkomsten en heeft zij er zelfs enkele van georganiseerd.

* Procestaal: Frans.

1 — Ten tijde van de uitspraak van het arrest Orkem SA.

1) U wordt verzocht een lijst met datum en plaats over te leggen van alle bijeenkomsten van producenten van LdPE van het in het verzoek om inlichtingen bedoelde type, die sedert 1 januari 1976 hebben plaatsgevonden (ook indien u de aard, het onderwerp of het precieze doel van deze bijeenkomsten betwist).

2) U wordt verzocht mee te delen, aan welke bijeenkomst(en) uw onderneming heeft deelgenomen, alsmede de naam en de functie in uw onderneming van uw vertegenwoordigers tijdens deze bijeenkomsten.

3) Voor zover u over de betrokken periode(s) geen nadere inlichtingen kunt geven, wordt u verzocht de data bij benadering mede te delen en een algemeen idee te geven van de frequentie waarmee deze bijeenkomsten werden gehouden en waarmee uw onderneming daaraan heeft deelgenomen.

4) U wordt verzocht voor elke bijeenkomst waarvan u kennis hebt, mee te delen of het om een bijeenkomst van ‚directeuren' dan wel van ‚deskundigen' ging, of anders, welke de functie en de hiërarchieke rang van de deelnemers in hun onderneming was.

5) U wordt verzocht de namen mee te delen van de ondernemingen die aan de verschillende bijeenkomsten hebben deelgenomen. Indien u niet over alle bijeenkomsten informatie kunt geven, wordt u verzocht de namen mee te delen van de ondernemingen die tijdens de betrokken periode regelmatig aan de bijeenkomsten hebben deelgenomen, en aanwijzingen te verschaffen over de ondernemingen die slechts nu en dan daaraan hebben deelgenomen.

6) U wordt verzocht in bijzonderheden mede te delen hoe vaak de bijeenkomsten plaatshadden, wie eraan deelnam, wat de rang was van de vertegenwoordigers van de ondernemingen, hoe het systeem van periodieke bijeenkomsten vanaf het begin functioneerde en in welke opzichten het systeem naderhand eventueel werd gewijzigd.

7) U wordt verzocht kopie over te leggen van alle zich in het bezit van uw onderneming of een personeelslid bevindende uitnodigingen, agenda's, verslagen, nota's, memoranda, tabellen, notulen of andere documenten betreffende een van de betrokken bijeenkomsten.

II — *Streefprijzen of minimumprijzen*

Volgens de documenten in het bezit van de Commissie betrof een van de voornaamste onderwerpen die tijdens de producentenbijeenkomsten ter sprake kwamen, de ‚initiatieven' om voor LdPE een voor alle deelnemers bevredigend prijsniveau vast te stellen en te handhaven.

1) U wordt verzocht voor het tijdvak van 1 januari 1976 tot heden nadere inlichtingen te verschaffen over elk ‚prijsinitiatief' voor de Westeuropese markt, dat de deelnemers aan de bijeenkomsten eventueel hebben besproken, voorgesteld, overwogen of goedgekeurd, en meer in het bijzonder mede te delen:

   a) de datum van inwerkingtreding ervan;

   b) in tabelvorm, de streefprijs of de minimumprijs voor elke kwaliteit, uitgedrukt in alle nationale valuta;

c) elke onderling afgestemde stap of maatregel die ter ondersteuning van deze initiatieven op prijsgebied eventueel is overwogen of besloten;

d) elke maatregel die eventueel is genomen om het voorgenomen initiatief te vertragen of te wijzigen.

2) U wordt verzocht voor dezelfde periode kopie over te leggen van alle mededelingen van uw hoofdkantoor aan elk nationaal verkoopkantoor of elke handelsagent in de Gemeenschap betreffende de prijzen of prijsniveaus voor LdPE, in het bijzonder kopie van alle instructies, voorstellen of aanbevelingen betreffende de prijsniveaus die bedoelde verkoopkantoren of handelsagenten moesten toepassen, moesten pogen toe te passen of aan hun clientèle moesten voorstellen.

3) U wordt verzocht voor dezelfde periode kopie over te leggen van alle documenten van uw verkoopkantoren of handelsagenten betreffende prijswijzigingen van dit type die het hoofdkantoor heeft voorgesteld of opgelegd.

4) Bovendien wordt u verzocht voor dezelfde periode kopie over te leggen van alle maand- of jaarverslagen, analyses, tarieven of andere documenten van welke aard ook, die in het bezit van uw onderneming zijn en waaruit blijkt, welke de streef- of adviesprijzen waren voor de belangrijkste kwaliteiten in elk land van de gemeenschappelijke markt (voor zover deze documenten niet reeds in het bezit van de Commissie zijn).

5) Indien sommige van de sub 2 tot 4 hierboven bedoelde documenten niet beschikbaar zijn, wordt u verzocht mede te delen waarom dat niet het geval is.

III — *Quota, verkoopdoelen of verdeling tussen LdPE-producenten*

Blijkens de documenten in het bezit van de Commissie hebben de producenten voor elke onderneming jaarlijkse ‚verkoopdoelen' besproken en vastgesteld. In dat kader werd een schatting gemaakt voor de hele beschikbare Europese markt, die daarna onder de verschillende producenten werd verdeeld volgens een overeengekomen formule of methode gebaseerd op onder meer de capaciteit van de onderneming en de eerdere resultaten.

1) U wordt verzocht voor elk jaar vanaf 1976 (inbegrepen) tot heden in bijzonderheden mede te delen, volgens welk systeem of welke methode de verkoopdoelen of de quota aan de deelnemers werden toegekend, alsook eventuele na verloop van tijd aangebrachte wijzigingen.

2) U wordt verzocht de methoden toe te lichten waarmee jaarlijks de naleving van elk systeem van in volume uitgedrukte doelstellingen of van quota werd gecontroleerd, en hoe een eventuele afwijking van deze quota of van die doelstelling werd gecorrigeerd.

3) U wordt verzocht in bijzonderheden mede te delen, welke informatie (afgezien van de officiële statistieken van Fides) over de omvang van uw produktie

of verkoop van LdPE op de Westeuropese markt uw onderneming aan één of meer andere producenten heeft meegedeeld. Aan wie werden deze inlichtingen meegedeeld, hoe en bij welke gelegenheid of gelegenheden?

IV — *Mededeling van gegevens aan Fides en levering van statistieken door Fides*

1) U wordt verzocht mede te delen, in welke periode uw onderneming voor het eerst heeft deelgenomen aan het Fides uitwisselingssysteem van informatie over LdPE.

2) U wordt verzocht kopie over te leggen van alle maandelijkse of andere (voorlopige — ‚quick' — en definitieve) meldingen over LdPE aan Fides sedert de dag waarop u tot dit systeem bent toegetreden, tot heden.

3) U wordt verzocht kopie over te leggen van alle voorlopige en definitieve statistieken betreffende de hele LdPE-markt, die uw onderneming maandelijks van Fides heeft gekregen. U wordt eveneens verzocht de eventuele wijzigingen of herzieningen van deze statistieken over te leggen die uw onderneming aan het einde van elk jaar heeft ontvangen.

V — *Verkoopcijfers*

...

VI — *Omzet*

...»

7. Op 1 oktober 1987 maakte CdF Chimie EP bij de Commissie bezwaar tegen dit verzoek, dat haars inziens de kenmerken had van een accusatoire en inquisitoire procedure.

8. Bij beschikking van 9 november 1987, inzake een procedure als bedoeld in artikel 11, lid 5, van verordening nr. 17, nodigde de Commissie CdF Chimie uit om binnen twee weken de inlichtingen te verstrekken waarom in de vragen sub I tot IV van 23 augustus 1987 was verzocht.

In paragraaf 7 van de considerans van de beschikking wees de Commissie erop, dat zij de argumenten op grond waarvan CdF Chimie weigerde te antwoorden, niet aanvaardde. In paragraaf 8 wees zij erop, dat zij krachtens artikel 11, leden 1 en 5, van verordening nr. 17, ter vervulling van de haar bij artikel 89 EEG-Verdrag opgedragen taken bij de ondernemingen alle noodzakelijke inlichtingen kan inwinnen, ook bij wege van beschikking; in paragraaf 10 herinnerde zij er vervolgens aan, dat zij ingevolge de artikelen 15, lid 1, sub b, en 16, lid 1, sub c, van verordening nr. 17 aan de ondernemingen geldboeten kan opleggen wanneer zij een onjuiste inlichting verstrekken of een inlichting niet binnen de vastgestelde termijn verstrekken, dan wel een dwangsom ten einde hen te dwingen tot het volledig en juist verschaffen van de gevraagde inlichting.

9. Op 26 november 1987 liet CdF Chimie SA de Commissie weten, dat de beschikking van 9 november 1987 had moeten worden betekend aan CdF Chimie EP,

de rechtspersoon aan wie het verzoek om inlichtingen van 23 augustus 1987 was gericht.

10. Het antwoord van de Commissie van 4 december 1987 luidde, dat het in de beschikking ging over de onderneming CdF Chimie en dat het naar gemeenschapsrecht irrelevant was, of de beschikking op technische gronden aan de moedervennootschap van de groep dan wel aan de dochteronderneming is gericht.

11. Op 7 april 1988 gaf de Commissie CdF Chimie kennis van een mededeling van punten van bezwaar, waarin de onderneming deelneming aan een kartel inzake LdPE werd verweten.

II — Schriftelijke behandeling en conclusies van partijen

1. Bij verzoekschrift, neergelegd ter griffie van het Hof op 16 december 1987, heeft CdF Chimie krachtens artikel 173, tweede alinea, EEG-Verdrag om nietigverklaring verzocht van de beschikking van de Commissie van 9 november 1987.

2. Bij beschikking van 19 mei 1988 werd de Franse Republiek toegelaten als interveniënte aan de zijde van de Commissie.

3. *CdF Chimie*, verzoekster, concludeert dat het den Hove behage:

— krachtens de artikelen 173 en 174 EEG-Verdrag de beschikking van de Commissie van 9 november 1987 nietig te verklaren wegens schending van de bepalingen van het EEG-Verdrag en van artikel 11 van verordening nr. 17, meer in het bijzonder van lid 5 daarvan;

— voor het geval het Hof ondanks alles de eerste vordering niet zou toewijzen, de bestreden beschikking nietig te verklaren wegens schending van wezenlijke vormvoorschriften, van het EEG-Verdrag, van verordening nr. 17 van de Raad van 6 februari 1962, van verordening nr. 99/63 van de Commissie van 25 juli 1963, wegens misbruik van bevoegdheid en, meer in het algemeen, wegens schending van de algemene rechtsbeginselen die de Lid-Staten gemeen hebben, en schending van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden;

— de Commissie te verwijzen in alle kosten, waarvoor later bewijsstukken zullen worden overgelegd.

4. De *Commissie*, verweerster, concludeert dat het den Hove behage:

— het beroep ongegrond te verklaren;

— verzoekster te verwijzen in de kosten van het geding.

5. De *Franse Republiek*, interveniënte, ondersteunt de conclusies van de Commissie.

6. Het Hof heeft, op rapport van de rechter-rapporteur en gehoord de advocaat-generaal, besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan.

III — Middelen en argumenten van partijen

A — *Ontbreken van een voorafgaand verzoek om inlichtingen*

1. *CdF Chimie* voert als eerste nietigheidsgrond aan schending van het EEG-Verdrag en van artikel 11 van verordening nr. 17. In laatstbedoelde bepaling is een procedure in twee opeenvolgende fasen voorzien, een „gewoon" verzoek om inlichtingen en een verzoek bij beschikking. De Commissie heeft de bestreden beschikking tot CdF Chimie gericht en het verzoek om inlichtingen van 23 augustus 1987 tot CdF Chimie EP. De verificatie vond plaats bij CdF Chimie EP, die eveneens het eerste verzoek om inlichtingen van 9 april 1987 heeft beantwoord, dat eigenaardig genoeg tot CdF Chimie was gericht.

De Commissie kan haar handelwijze niet rechtvaardigen met een beroep op het begrip eenheid van ondernemingen. Het begrip onderneming in de zin van het gemeenschapsrecht omvat twee elementen, namelijk de economische bedrijvigheid van een economische eenheid, en de toerekening van deze economische bedrijvigheid aan een juridische eenheid, draagster van rechten en plichten. In casu werd de economische bedrijvigheid die door de Commissie werd onderzocht, uitgeoefend door CdF Chimie EP in het kader van de naamloze vennootschap CdF Chimie EP, een zelfstandige rechtspersoon.

In een beschikking van 9 december 1981 (brandverzekering, PB 1982, L 80, blz. 36), betreffende een procedure op basis van artikel 11 van verordening nr. 17 tegen een onderneming in verband met de activiteiten van haar filiaal, heeft de Commissie geweigerd deze economische eenheid als een onderneming te erkennen wegens ontbrekende rechtspersoonlijkheid. Een economische eenheid, die een dochter is van een moedervennootschap, is evenwel een onderneming in de zin van het gemeenschapsrecht.

Volgens de rechtsleer kunnen de autoriteiten van de Gemeenschap in de fase van de procedure niet voorbijgaan aan de eigen identiteit van de ondernemingen zoals die in de nationale rechtsstelsels is bepaald.

Het begrip eenheid van ondernemingen is door het Hof uitgewerkt in het kader van procedures ten gronde (zie de arresten van 14 juli 1972, zaken 48/69, ICI, Jurispr. 1972, blz. 619, en 52/69, Geigy, Jurispr. 1972, blz. 787; en van 12 juli 1984, zaak 170/83, Hydrotherm, Jurispr. 1984, blz. 2999). Dat begrip betreft de kwestie van de toerekening van handelingen van een onderneming en in het bijzonder de eventuele aansprakelijkheid van een moedervennootschap voor onrechtmatige daden van een dochtermaatschappij. Een verruiming van dit begrip tot de onderzoeksprocedure zou de rechtszekerheid voor de ondernemingen in het gedrang brengen, want daardoor wordt afbreuk gedaan aan de bescherming die het formalisme van de procedurevoorschriften biedt.

De door de Commissie verdedigde impliciete kennisgeving — het verzoek om inlichtingen van 23 augustus 1987, dat aan CdF Chimie EP was gericht, zou binnen de interne sfeer van CdF Chimie zijn gekomen — is niet steekhoudend. Het arrest van 10 december 1957 (zaak 8/56, ALMA, Jurispr. 1957, blz. 191) waarop zij zich be-

roept, betreft een andere situatie; in die zaak was namelijk een aan de zetel van de vennootschap gerichte brief aan een employé ter hand gesteld; overigens wordt in dat arrest de voorrang van de vormvoorschriften bevestigd. De Commissie kan de „interne sfeer" van de adressaat van een handeling niet verruimen tot alle vennootschappen die van dezelfde groep deel uitmaken. Het beginsel van de eigen identiteit en de autonomie van de natuurlijke of rechtspersonen vindt overigens bevestiging in de nationale rechtsstelsels, in het bijzonder in de nieuwe Franse code de procédure civile en in de internationale verdragen, met name het Verdrag van 's-Gravenhage van 15 november 1965, en het Executieverdrag van 27 september 1968.

2. De *Commissie* zet uiteen, dat de twee vennootschappen deel uitmaken van dezelfde groep en dat CdF Chimie EP een 100% dochteronderneming is van CdF Chimie. Elk van beide vennootschappen was steeds op de hoogte van de aan de andere vennootschap gerichte correspondentie en verzoekster heeft nooit een punt gemaakt van het formele verschil tussen de twee vennootschappen.

Volgens het Hof prevaleert de eenheid in marktgedrag van moeder- en dochtermaatschappij boven de formele zelfstandigheid. Onder onderneming moet worden verstaan een met betrekking tot het voorwerp van de betrokken overeenkomst bestaande economische eenheid, ook al wordt deze economische eenheid juridisch door verscheidene natuurlijke of rechtspersonen gevormd (arresten van 14 juli 1972 en 12 juli 1984, reeds aangehaald; arrest van 25 oktober 1983, zaak 107/82, AEG, Jurispr. 1983, blz. 3151).

De conclusies die verzoekster aan de beschikking van de Commissie van 9 december 1981 verbindt, zijn het resultaat van een denkfout; de afwezigheid van eigen rechtspersoonlijkheid kan dan wel volstaan om tot eenheid van de ondernemingen te besluiten, maar het bestaan van eigen rechtspersoonlijkheid is nog niet voldoende om deze eenheid te ontkennen. De Commissie acht het beroep op de doctrine niet concludent en verwijt verzoekster bovendien daarvan een onvolledig beeld te hebben geschetst.

Om tot de eenheid van de ondernemingen te kunnen besluiten, moeten de juridische en economische banden tussen de verschillende ondernemingen worden onderzocht. In het geval van CdF Chimie heeft de spreiding van de activiteiten over de juridisch onderscheiden ondernemingen uitsluitend te maken met het interne beleid van één groep. Wanneer de juridische definitie van ondernemingen zou verschillen naargelang het gaat om de toerekening van hun gedragingen dan wel om de toepassing van de procedureregels, werd afbreuk gedaan aan de rechtszekerheid van de ondernemingen. Het onderzoek krachtens verordening nr. 17 strekt namelijk tot de vaststelling van feiten die een inbreuk kunnen vormen.

In zijn arrest van 10 december 1957 (reeds aangehaald) heeft het Hof erkend, dat van een handeling kennis is gegeven wanneer zij op regelmatige wijze binnen de interne sfeer van de geadresseerde is gekomen, wat het geval is met het verzoek om inlichtingen van 23 augustus 1987, dat formeel aan CdF Chimie EP was gericht. De verwijzingen naar de nieuwe Franse code de procédure civile en naar de internationale verdragen zijn irrelevant.

3. De *Franse Republiek* sluit zich aan bij de redenering van de Commissie. Het Hof heeft in zijn arrest van 14 juli 1972 (reeds aangehaald) erkend, dat eventuele onregelmatigheden bij de kennisgeving van een beschikking irrelevant worden, wanneer de verzoekende partij blijkt volledig kennis te hebben gekregen van de inhoud van de beschikking en binnen de gestelde termijn gebruik heeft gemaakt van haar recht van beroep.

B — *De bijkomende nietigheidsgronden*

a) *De bestreden beschikking als „mededeling van punten van bezwaar"*

1. Volgens *CdF Chimie* vormt de bestreden beschikking in werkelijkheid een mededeling van punten van bezwaar in de zin van de artikelen 19 van verordening nr. 17 en 2 van verordening nr. 99/63 van de Commissie van 25 juli 1963 over het horen van belanghebbenden en derden overeenkomstig artikel 19, leden 1 en 2, van verordening nr. 17 (PB 1962, nr. 127, blz. 2268). In het verzoek om inlichtingen van 23 augustus 1987, dat in de bestreden beschikking is overgenomen, doet de Commissie over verzoeksters deelneming aan de gestelde inbreuk een aantal beweringen die worden voorgesteld alsof het bewijs daarvan in documenten is te vinden. De Commissie stelt ten onrechte dat zij, door te vermelden dat er een vermoeden van een inbreuk bestaat, heeft voldaan aan de verplichting van artikel 11, lid 3, om het doel van het verzoek om inlichtingen mede te delen. De mededeling van de punten van bezwaar op 7 april 1988 bevestigt, dat het verzoek om inlichtingen in feite reeds een mededeling van punten van bezwaar was.

Verzoekster voert aan dat zij, anders dan bij een dergelijke mededeling het geval dient te zijn, geen toegang heeft gehad tot het dossier. Het Hof verklaarde in zijn arresten van 13 februari 1979 (zaak 85/76, Hoffmann-La Roche, Jurispr. 1979, blz. 461) en van 7 juni 1983 (gevoegde zaken 100-103/80, Musique Diffusion française, Jurispr. 1983, blz. 1825), dat eerbiediging van de rechten der verdediging een grondbeginsel van het gemeenschapsrecht is, dat voor elke procedure geldt, ook voor administratieve. Zodra een inbreuk op de artikelen 85 of 86 wordt gesteld, heeft de betrokken onderneming het recht kennis te nemen van alle informatie waarop de Commissie zich baseert ten einde zich te kunnen verweren.

2. Volgens de *Commissie* haalt verzoekster de procedures van verordening nr. 17 door elkaar. De mededeling van punten van bezwaar, waartegen overigens geen beroep openstaat, vindt plaats voordat wordt beslist over de toepassing van artikel 85, lid 1, terwijl het verzoek om inlichtingen deel uitmaakt van het onderzoek. In de onderzoeksfase beschikt de Commissie over ruime bevoegdheden voor het verzamelen van feitenmateriaal; pas in de daaropvolgende fasen wordt met de ondernemingen gepraat over de juistheid en de kwalificatie van die feiten. Daarom voorziet artikel 19 van verordening nr. 17 in verband met verzoeken om inlichtingen of verificaties noch in een mededeling van punten van bezwaar noch in het horen van belanghebbenden. Evenzo voorziet verordening nr. 99/63 niet, dat de ondernemingen vóór de mededeling van punten van bezwaar op de hoogte worden gebracht.

3. Volgens de *Franse Republiek* heeft het Hof in de arresten van 26 juni 1980 (zaak 136/79, National Panasonic, Jurispr. 1980, blz. 2033) en van 11 november 1981 (zaak 60/81, IBM, Jurispr. 1981, blz. 2639) erkend, dat verordening nr. 17 en verordening nr. 99/63 de eerbiediging van de rechten van de verdediging voorschrijven bij de mededeling van de punten van bezwaar aan het einde van het onderzoek, doch niet voor de in de artikelen 11 tot 14 van verordening nr. 17 bedoelde instructiehandelingen.

b) *Onrechtmatig gebruik van de bevoegdheid om inlichtingen in te winnen*

1. *CdF Chimie* stelt, dat de litigieuze beschikking verder gaat dan het verzoek om inlichtingen als bedoeld in artikel 11 van

verordening nr. 17 en dat de Commissie, door tegen de geest van dat artikel in te gaan, het evenredigheids- en het noodzakelijkheidsbeginsel heeft geschonden.

De gestelde vragen zijn zo indringend, dat zij neerkomen op een verzoek om mededeling van documenten. Er is evenwel een wezenlijk verschil tussen de overlegging van documenten krachtens artikel 14 van verordening nr. 17, en de verplichting van artikel 11 om te antwoorden op een verzoek om inlichtingen, een verschil waarop het Hof in zijn arresten van 26 juni 1980 (reeds aangehaald) en van 18 mei 1982 (zaak 155/79, AM & S, Jurispr. 1982, blz. 1575) de aandacht heeft gevestigd.

Artikel 11 stelt formeel geen enkele beperking aan de aard of het aantal der gevraagde inlichtingen; niettemin zijn er grenzen, die worden gevormd door de hogere rechtsbeginselen, met name het beginsel van de bewijslast. De Commissie nu, die beweert dat zij voldoende bewijzen in handen heeft, verlangt van verzoekster materiële bewijzen en bekentenissen over het gestelde kartel. Door aldus de bewijslast om te keren, verdraait zij de betekenis van artikel 11.

Voorts heeft de Commissie het evenredigheidsbeginsel geschonden waaraan volgens het Hof niet alleen de wetgever zich heeft te houden, doch ook de uitvoerende autoriteiten; bij de verificatie had naar materiële bewijzen en documenten kunnen worden gezocht.

Voor het verzoek om inlichtingen overeenkomstig artikel 11 geldt verder, dat het noodzakelijk dient te zijn. Weliswaar is de beoordeling hiervan aan de Commissie overgelaten, doch het Hof heeft een controlebevoegdheid teneinde de particulier te beschermen, met name in geval van kennelijke dwaling, schending van wezenlijke vormvoorschriften of van een hoger rechtsbeginsel, of in geval van misbruik van bevoegdheid (zie het arrest van 14 december 1962, gevoegde zaken 5-11 en 13-15/62, San Michele, Jurispr. 1962, blz. 899). Waar de Commissie zelf heeft verklaard dat zij over voldoende bewijsmateriaal beschikt, zijn de gevraagde inlichtingen niet noodzakelijk voor de voortzetting van het onderzoek. De mededeling van de punten van bezwaar, die op 7 april 1988 werd toegezonden ondanks het onbeantwoord gebleven inlichtingenverzoek, bevestigt dit.

2. De *Commissie* stelt dat, wil men artikel 11 zijn nuttige werking niet ontnemen, het verzoek om inlichtingen de vorm kan aannemen van gewone vragen of van een verzoek om mededeling van documenten. De artikelen 11 en 14 van verordening nr. 17 vullen elkaar aan en in het arrest van 18 mei 1982 (reeds aangehaald) worden alle in de artikelen 11 en 14 bedoelde documenten over één kam geschoren. Het arrest van 26 juni 1980 (reeds aangehaald) heeft betrekking op de voorwaarden die voor verzoeken om inlichtingen en verificaties gelden, en niet op de inhoudelijke kant van deze procedures.

De bewijsvoering inzake inbreuken op artikel 85 verloopt in twee fasen, die waarin de feiten worden vastgesteld en onderzocht, en die waarin zij worden gekwalificeerd. Voor wat de vaststelling van de feiten betreft, verleent verordening nr. 17 de Commissie ruime onderzoeksbevoegdheden, onder meer de bevoegdheid om verificaties te verrichten of om inlichtingen te verzoeken. De bij artikel 11 aan de ondernemingen opgelegde verplichting om hun medewerking te verlenen, kan niet op een lijn worden ge-

steld met een verplichting om een bekentenis af te leggen of om zichzelf aan te geven. Verzoekster stelt de bestaansreden zelf van artikel 11 ter discussie. Zij had op de feitelijke vragen kunnen antwoorden en daarbij haar standpunt over de interpretatie van de feiten in beraad houden, zodat partijen na de mededeling van de punten van bezwaar over de grond van de zaak in discussie hadden kunnen treden.

De bij verordening nr. 17 aan de Commissie toegekende onderzoeksbevoegdheden moeten haar in staat stellen een zo volledig mogelijk inzicht in de situatie te verwerven, en het evenredigheidsbeginsel is niet geschonden wanneer de gevraagde inlichtingen ter zake zijn.

De Commissie is van mening, dat zij in ruime mate vrij kan beslissen over de noodzakelijkheid van de inlichtingen. Zij heeft nooit beweerd, dat zij over het bewijs van verzoeksters schuld beschikte. Het onderzoek is juist bedoeld om na te gaan, of er inderdaad een inbreuk is geweest en welke daarbij de rol van elke onderneming was. De mededeling van punten van bezwaar loopt in geen enkel opzicht vooruit op de eindbeslissing. Het verdere verloop van de procedure ten gronde uitstellen in afwachting van de uitspraak op het onderhavige beroep, zou erop neerkomen dat verzoeksters vertragingsmanoeuvres succes hebben.

3. De *Franse Republiek* sluit zich aan bij de opvatting van de Commissie. Van een schending van het evenredigheidsbeginsel is slechts sprake, wanneer het verzoek om inlichtingen buitensporig is, geen verband houdt met het voorwerp van het onderzoek en een kennelijk misbruik vormt. In casu is de Commissie niet verder gegaan dan hetgeen passend en noodzakelijk was ter bereiking van het beoogde doel (criteria neergelegd in het arrest van 20 februari 1979, zaak 122/78, Buitoni, Jurispr. 1979, blz. 677).

c) *Het recht om niet tegen zichzelf te moeten getuigen*

1. *CdF Chimie* zet uiteen, dat het recht om niet tegen zichzelf te moeten getuigen een algemeen rechtsbeginsel is dat deel uitmaakt van het gemeenschapsrecht. Dit recht heeft erkenning gevonden in internationale verdragen die de Lid-Staten binden, en in hun juridische traditie.

Artikel 14, lid 3, sub g, van het Internationaal Verdrag van 19 december 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten (Stbl. 1978, blz. 624, hierna: het Internationaal Verdrag), dat door alle Lid-Staten met uitzondering van Griekenland is geratificeerd, bepaalt dat een persoon die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, niet kan worden gedwongen tegen zichzelf te getuigen of een bekentenis af te leggen. Het begrip vervolging wegens een strafbaar feit geldt zowel in een strafzaak als in een administratieve procedure.

Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna: het Europees Verdrag) huldigt in artikel 6, lid 3, het beginsel dat een ieder die wordt vervolgd, het recht heeft op de hoogte te worden gesteld van de tegen hem ingebrachte beschuldiging en zijn verdediging te kunnen voorbereiden. Het begrip strafvervolging in de zin van artikel 6 is een autonoom begrip, waarvoor het Europese Hof twee alternatieve criteria heeft ontwikkeld. Het eerste, dat slechts betrekkelijke waarde heeft, bestaat hierin dat de tekst waarin de inbreuk is omschreven, in het rechtsstelsel van de betrokken staat tot het strafrecht dient te behoren. Het tweede, beslissende, criterium is de aard van de inbreuk en de aard en de zwaarte van de straf (zie het arrest Öztürk van 21 februari 1984, deel 73, blz. 18). De aard van

de inbreuk hangt ervan af of de overtreden rechtsregel algemene gelding heeft. Artikel 85 EEG-Verdrag nu geldt voor alle ondernemingen. Of een sanctie een strafsanctie is, hangt ervan af of zij preventief en repressief is. Bij de in artikel 15, lid 2, van verordening nr. 17 voorziene geldboeten is dat inderdaad het geval.

Noch het Internationaal Verdrag noch het Europees Verdrag maken onderscheid tussen natuurlijke en rechtspersonen. Verscheidene door deze verdragen gebonden staten, met name het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, erkennen uitdrukkelijk de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen. Het communautaire mededingingsrecht gaat er uitdrukkelijk van uit, dat zij handelingen kunnen verrichten die de kenmerken van strafbare feiten vertonen. In de zaak Musique Diffusion (reeds aangehaald) toonde de advocaat-generaal zich voorstander van overeenkomstige toepassing van de grondrechten op de procedures in mededingingszaken. Wanneer de ondernemingen sancties worden opgelegd, kan dit overigens ook gevolgen hebben voor de bestuurders ervan, die natuurlijke personen zijn en die het risico van een civielrechtelijke vordering of van een strafrechtelijke veroordeling stricto sensu lopen.

Het recht om niet tegen zichzelf te getuigen is een algemeen beginsel dat in alle Lid-Staten in de grondwet, de wet of de rechtspraak erkenning heeft gevonden.

In Frankrijk is het strafrecht gebaseerd op het in de Déclaration des droits de l'homme et du citoyen gehuldigde vermoeden van onschuld van de verdachte. In strafzaken is het zwijgrecht terug te vinden in sommige bepalingen inzake het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk vooronderzoek. Volgens de Conseil constitutionnel dienen de rechten van de verdediging — ook die van rechtspersonen — te worden geëerbiedigd in administratieve procedures die tot oplegging van sancties kunnen leiden.

In de Bondsrepubliek Duitsland kent het strafprocesrecht de getuige een zwijgrecht toe, indien beantwoording van een vraag hem aan strafvervolging zou blootstellen, en heeft de verdachte een absoluut recht om te zwijgen. De wet op de oneerlijke mededinging verwijst voor wat de boeteprocedure betreft, naar het wetboek van strafvordering en kent in de administratieve procedure de getuige een zwijgrecht toe. Deze bescherming geldt ook voor rechtspersonen, met name doordat hun rechten door de vertegenwoordigende organen worden uitgeoefend.

In Italië evenals in Griekenland is het recht om zichzelf niet te belasten de uitdrukking van een grondwettelijk beginsel, dat in het wetboek strafvordering uitdrukkelijk is erkend.

In Engeland is dit recht een grondbeginsel, dat in burgerlijke zaken en in sommige teksten inzake mededinging uitdrukkelijk is erkend.

In Ierland heeft dit recht een gewoonterechtelijke grondslag.

In Spanje wordt het door de grondwet gewaarborgd en geldt het als algemene regel in strafzaken en in administratieve aangelegenheden, zowel voor natuurlijke als voor rechtspersonen.

In Portugal is het zwijgrecht in het wetboek strafvordering voorzien. Aangezien dit recht een uitvloeisel is van de grondwettelijke beginselen inzake de verdediging en van het vermoeden van onschuld geldt het voor elke procedure die tot het opleggen van een straf kan leiden.

In België erkennen de rechtsleer en de rechtspraak het zwijgrecht voor strafzaken. Als algemeen, tot de rechten van de verdediging behorend rechtsbeginsel geldt het ook op andere gebieden en zowel voor natuurlijke als voor rechtspersonen.

In Denemarken staat de wet op de rechterlijke organisatie iedereen die in het kader van een onderzoek wordt ondervraagd, toe alleen zijn identiteit mede te delen. De getuige heeft het recht te zwijgen wanneer een antwoord hem zou kunnen belasten.

In Nederland is het zwijgrecht neergelegd in het wetboek van strafvordering, zelfs voor het opsporingsonderzoek. Het is van toepassing in het economisch strafrecht en slechts enkele specifieke afwijkingen zijn toegestaan in mededingingszaken.

Ondanks de verschillen tussen de nationale rechtsstelsels is het zwijgrecht een rechtsregel die alle Lid-Staten gemeen hebben. Dergelijke verschillen waren voor het Hof geen beletsel om in zijn arrest van 18 mei 1982 (reeds aangehaald) de vertrouwelijkheid van de briefwisseling tussen een advocaat en zijn cliënt als beginsel van gemeenschapsrecht te erkennen. De weigering van de Raad om het zwijgrecht in verordening nr. 17 op te nemen, is niet bindend voor het Hof, dat in laatstbedoeld arrest een analoge redenering impliciet heeft verworpen.

2. De *Commissie* en de *Franse Republiek* stellen, dat het communautaire mededingingsrecht de ondernemingen niet het recht toekent te weigeren om inlichtingen mee te delen die voor haarzelf belastend kunnen zijn.

Volgens 's Hofs rechtspraak kunnen aan de internationale verdragen aanwijzingen worden ontleend waarmee in het kader van het gemeenschapsrecht rekening moet worden gehouden, en worden de grondrechten toegepast in het licht van de doelstellingen van het gemeenschapsrecht.

Het Internationaal Verdrag is eerst in repliek ter sprake gebracht, zodat het hierbij om een nieuw middel gaat dat ingevolge artikel 42, paragraaf 2, van het Reglement voor de procesvoering niet-ontvankelijk is. Het Hof heeft de beginselen van dit Verdrag overigens nooit voor de communautaire rechtsorde erkend. Artikel 14, lid 3, sub g, betreft alleen strafbare feiten en is, gelet op het doel van het Internationaal Verdrag, alleen van toepassing op de burgers, dus op natuurlijke personen.

Wat het begrip „strafvervolging" in de zin van artikel 6 van het Europees Verdrag betreft, wijst de Commissie erop, dat het in het arrest Öztürk (reeds aangehaald) ging om de toepassing van regelingen voor verkeersovertredingen, waarbij geen wezenlijk verschil bestaat tussen de strafrechtelijke en de administratieve procedure. De procedure voor de toepassing van de mededingingsregels heeft een heel andere aard en het Hof heeft erkend, dat de Commissie geen „rechterlijke instantie" in de zin van artikel 6 van het Europees Verdrag is. De uitlegging die het Europees Hof voor de rechten van de mens aan de begrippen strafbaar feit en strafrechtelijke sanctie geeft, bindt het Hof van Justitie overigens niet.

Artikel 85 EEG-Verdrag betreft economische inbreuken en artikel 15, lid 4, van verordening nr. 17 stelt uitdrukkelijk, dat de opgelegde sancties geen strafrechtelijk karakter hebben. De verwijzing naar het recht van één enkele Lid-Staat van de Gemeenschap, namelijk naar het Engelse recht, volstaat niet om tot het bestaan van een algemeen beginsel inzake de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen te besluiten. Dat de advocaat-generaal in de zaak Musique Diffusion (reeds aangehaald) heeft gepleit voor de eerbiediging mutatis mutandis in het gemeenschapsrecht van de rechten die in het Europees Verdrag zijn erkend, bewijst dat zij aan het gemeenschapsrecht moeten worden aangepast.

Onderzocht moet worden, of in de nationale rechtsstelsels het zwijgrecht algemeen geldt voor rechtspersonen, ook in administratieve procedures.

In Frankrijk is een dergelijk beginsel zelfs in het strafrecht niet algemeen erkend. De rechtspraak van de Conseil constitutionnel betreft uitsluitend de rechten van de verdediging in het algemeen. In de Bondsrepubliek Duitsland wordt het zwijgrecht op mededingingsgebied alleen voor natuurlijke personen erkend. In Engeland heeft dit recht in administratieve onderzoeken geen absolute gelding. In Italië en in Griekenland volstaat de verwijzing naar een zeer algemene grondwetsbepaling niet om te concluderen tot het bestaan van een zwijgrecht in elke administratieve procedure en ook voor rechtspersonen. Wat Ierland, Portugal en België betreft, heeft verzoekster alleen strafrechtelijke bepalingen aangehaald. De verwijzing naar het Deense recht is summier en onnauwkeurig, en naar Nederlands recht hebben ondernemingen in een administratieve procedure geen zwijgrecht.

Zowel de Commissie als de Franse Republiek wijzen er nadrukkelijk op, dat het arrest van 18 mei 1982 (reeds aangehaald) betrekking heeft op de bijzondere situatie van advocaten als medewerker bij de rechtspleging; de bescherming van de vertrouwelijkheid van de briefwisseling tussen de advocaat en zijn cliënt vormt overigens geen beletsel voor het onderzoek. Toen verordening nr. 17 werd opgesteld, heeft de Raad het zwijgrecht uitdrukkelijk uitgesloten omdat, aldus de advocaat-generaal in zijn conclusie in de zaak AM & S (reeds aangehaald), anders het doel van artikel 11 zou zijn voorbij gestreefd.

d) *De schending van de rechten van de verdediging*

1. *CdF Chimie* stelt, dat waar het Hof in zijn arrest van 14 mei 1974 (zaak 4/73, Nold, Jurispr. 1974, blz. 491) verklaarde dat de fundamentele rechten geen absolute prerogatieven zijn, het daarmee alleen op het eigendomsrecht en de vrijheid van handel en arbeid doelde, en niet op de rechten van de verdediging. Het arrest van 26 juni 1980 (reeds aangehaald), waarbij aan de ondernemingen het recht werd ontzegd om te worden gehoord voordat bij beschikking een verificatie wordt gelast, betekent niet dat de rechten van de verdediging voor alle procedures van verordenig nr. 17 kunnen worden geloochend.

Het belang van het Europees Verdrag in de communautaire rechtsorde is in de jurisprudentie en in de gemeenschappelijke verklaring van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie van 25 april 1977 onderstreept. Artikel 6, leden 2 en 3, van dit Verdrag kennen de verdachte zekere rechten toe, ook in administratieve zaken en ook aan rechtspersonen. Ook al is de Commissie volgens het Hof geen „rechterlijke

instantie" in de zin van artikel 6, toch heeft het Hof in zijn arresten van 18 mei 1982 en 13 februari 1979 (reeds aangehaald) de nadruk gelegd op het belang van de rechten van de verdediging in administratieve procedures.

Verzoekster herhaalt het verwijt, dat de Commissie de bewijslast heeft omgekeerd en zich bij de toepassing van artikel 11 schuldig heeft gemaakt aan misbruik van bevoegdheid en van procedure. Hoewel er geen formele kennisgeving is geweest, vormt de litigieuze beschikking toch een mededeling van punten van bezwaar. Volgens vaste rechtspraak van het Europese Hof voor de rechten van de mens (arresten van 27 juni 1968, Neumeister, 27 februari 1980, Deweer, en 26 maart 1982, Adolf) is het begrip vervolging in de zin van het Europees Verdrag namelijk een materieel en niet een formeel begrip.

2. De *Commissie*, ondersteund door de *Franse Republiek*, stelt dat uit het arrest van 5 maart 1980 (zaak 98/79, Pecastaing, Jurispr. 1980, blz. 691) volgt, dat wanneer gemeenschapsrechtelijke bepalingen voldoen aan de vereisten van artikel 6 van het Europees Verdrag, bij het onderzoek van een concreet geval niet aan deze bepaling behoeft te worden getoetst, maar kan worden volstaan met te onderzoeken of de betrokken maatregel in overeenstemming is met de gemeenschapsbepalingen. Verzoeksters redenering zou alleen kunnen slagen, wanneer verordening nr. 17 zelf in strijd was met de fundamentele rechten, meer in het bijzonder met het Europees Verdrag.

Zoals het Hof in zijn arrest van 14 mei 1974 (reeds aangehaald) heeft uitgesproken, zijn de fundamentele rechten geen absolute prerogatieven. De rechten van de verdediging worden uitgeoefend in het kader van het gemeenschapsrecht en van de daarin neergelegde dwingende regels van algemeen belang. In zijn arrest van 26 juni 1980 (reeds aangehaald) heeft het Hof erkend, dat de in artikel 6 van het Europees Verdrag vastgelegde rechten van de verdediging hoofdzakelijk zijn bedoeld voor gerechtelijke of bestuursrechtelijke procedures die tot doel hebben een inbreuk te doen staken of een wettelijke onverenigbaarheid vast te stellen, zoals de procedures bedoeld in verordening nr. 99/63. De verificatieprocedure van artikel 14 van verordening nr. 17 heeft een ander oogmerk, aangezien zij er uitsluitend toe strekt de Commissie in staat te stellen de noodzakelijke bewijsstukken te verzamelen. Hetzelfde geldt voor de procedure van artikel 11 betreffende het verzoek om inlichtingen.

Zowel de Commissie als de Franse Republiek herinneren aan de vaste rechtspraak, dat de Commissie zich weliswaar aan de door het gemeenschapsrecht geboden procedurele waarborgen heeft te houden, doch geen „rechterlijke instantie" in de zin van artikel 6 van het Europees Verdrag is.

IV — Antwoorden op vragen van het Hof

1. Door het Hof verzocht mee te delen, welke vragen van de Commissie haar dwongen om een met artikel 85 EEG-Verdrag strijdige gedraging te bekennen of aan het licht te brengen, heeft *CdF Chimie SA*, inmiddels Orkem SA, erop gewezen dat het geschil twee principiële vragen aan de orde stelt: in de eerste plaats, of de Commissie op basis van artikel 11 en zonder vooraf de minste informatie te geven over de in haar bezit zijnde bewijzen en documenten, van een onderneming kan verlangen haar alle feiten mee te delen betreffende handelingen die zij onrechtmatig acht en die zij voorne-

mens is deze of andere ondernemingen ten laste te leggen; in de tweede plaats, of de Commissie op basis van artikel 11 en na te verstaan te hebben gegeven, dat zij in het bezit is van bewijzen over zogenaamd onrechtmatige bijeenkomsten, van de betrokken onderneming kan verlangen, dat zij haar details over deze bijeenkomsten meedeelt en de identiteit van eventuele andere deelnemers bekend maakt.

Het verzoek om inlichtingen van 23 augustus 1987, waarin de Commissie CdF Chimie EP, inmiddels Norsolor, liet weten over bewijzen te beschikken aangaande onrechtmatige kartelafspraken, is in feite een mededeling van punten van bezwaar. In die omstandigheden houdt de litigieuze beschikking de verplichting in om een met artikel 85 strijdige gedraging te bekennen en aan het licht te brengen.

De vragen sub I hebben betrekking op de producentenbijeenkomsten. De Commissie beweert over bewijzen te beschikken, dat de onderneming actief aan die bijeenkomsten heeft deelgenomen, en wil met haar vragen inlichtingen van de onderneming verkrijgen. Met de eerste vraag, betreffende de datum en de plaats van de bijeenkomsten, wil de Commissie een bevestiging en/of aanvullende bewijzen krijgen voor de onrechtmatige handelingen waarvan zij kennis beweert te hebben. Op grond van de tweede en de derde vraag moet de onderneming het aantal bijeenkomsten waaraan zij heeft deelgenomen, bekendmaken en dus een met artikel 85 strijdige handelwijze bekennen. Met de vierde vraag wil de Commissie van de onderneming weten, welke de hoedanigheid was van de deelnemers aan de haar bekende bijeenkomsten, zonder te preciseren welke bijeenkomsten zij bedoelt. Met de vijfde vraag wil zij van de onderneming vernemen, welke andere ondernemingen hebben deelgenomen aan de verschillende bijeenkomsten — om welke bijeenkomsten het gaat, laat zij in het midden —, en welke invloed iedere onderneming afzonderlijk op de besluitvorming heeft gehad. Volgens de zesde vraag moet zij een volledige en gedetailleerde beschrijving geven van de zogenaamd onrechtmatige handelingen en uiteenzetten, welke werkwijze tijdens de bijeenkomsten werd gevolgd, wat erop neerkomt dat zij verplicht wordt het bestaan van met artikel 85, lid 1, strijdige feiten toe te geven. Met vraag 7, de overlegging van documenten over die bijeenkomsten, probeert de Commissie aan het noodzakelijke bewijsmateriaal te komen, met name voor zover dat nog niet in haar bezit is.

De vragen sub II betreffen het doel van de streefprijzen of minimumprijzen, die tijdens de bijeenkomsten aan de orde waren. Zonder de geringste aanwijzing te geven over de in haar bezit zijnde documenten, verlangt de Commissie in de eerste vraag van de onderneming, van elk prijsinitiatief de inhoud mee te delen; hierdoor dwingt zij haar bekentenissen af te leggen en anderen aan te geven. De vragen 2, 3, 4 en 5, betreffende de toegepaste prijzen, brengen op zich niet de verplichting mee een bekentenis af te leggen, doch kunnen niet los van de algemene context van de vragen worden gezien.

De vragen sub III hebben betrekking op de quota, streefcijfers of de verdeling daarvan onder de producenten. Zonder de geringste aanwijzing te geven over de documenten die blijkbaar in haar bezit zijn, en waaruit zou moeten blijken dat op die bijeenkomsten de Europese markt werd verdeeld, verlangt de Commissie in de eerste vraag mededeling van alle bijzonderheden over de systemen of methoden betreffende quota en verkoopdoelen. Met de tweede vraag verplicht de Commissie de onderneming te onthullen, welke middelen werden aangewend om de naleving van de verkoopdoelen of de quota te verzekeren. Ook met de derde vraag, betreffende inlichtingen over de producenten en over de verkoopcijfers van LdPE die de onderneming aan andere producenten zou hebben meegedeeld, stuurt de Commissie

aan op bekentenissen over het uitwisselen van gegevens over welbepaalde ondernemingen, en wil zij van de onderneming horen, welke andere ondernemingen aan die onrechtmatige praktijken deel hebben genomen.

2. Op de vraag van het Hof, waarop zij haar opvatting baseert dat CdF Chimie SA en CdF Chimie EP SA een en dezelfde onderneming zijn, antwoordt de *Commissie*, dat uit het organisatieschema van CdF Chimie valt af te leiden dat ongeacht formeel juridische verschillen, de groep in de economische realiteit één enkele onderneming vormt. Ten tijde van de feiten was CdF Chimie in vijf sectoren werkzaam, telkens via een of meer vennootschappen met eigen rechtspersoonlijkheid. In de sector „petrochemie" was onder meer werkzaam de vennootschap CdF Chimie EP, in de sector „bijzondere chemische produkten" de vennootschap Norsolor. Parallel aan die sectoren bestonden er twee functionele directies, die waren samengebracht in de vennootschap CdF Chimie SA. Het jaarverslag van 1985 toont aan, dat de opsplitsing in afzonderlijke vennootschappen louter formeel en vanuit economisch oogpunt van geen betekenis is. Met ingang van 1 januari 1988 geldt voor CdF Chimie een nieuw organisatieschema, waarin petrochemie en bijzondere chemische produkten zijn samengebracht in één vennootschap, Norsolor, een 100% dochteronderneming van CdF Chimie. Deze nieuwe vennootschap heeft een divisie „petrochemie" en een divisie „bijzondere chemische produkten" en omvat talrijke vennootschappen, waaronder CdF Chimie EP. Bovendien neemt zij thans ook bepaalde activiteiten van CdF Chimie SA voor haar rekening. In een gesprek met het maandblad *Informations chimie* van mei 1988 wees de president-directeur van de groep CdF Chimie erop, dat zijn groep sterk gecentraliseerd is en een hechte economische eenheid vormt.

F. A. Schockweiler
rechter-rapporteur